

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра мов і літератур Далекого Сходу та Південно-Східної Азії

**ОСОБЛИВОСТІ ЯПОНСЬКОГО ТА УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ
ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ З КНИГИ «LORD OF THE RINGS»:
СЕМАНТИЧНИЙ ТА ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ**

*Кваліфікаційна робота
на здобуття ОС «Бакалавр»
здобувачки першого рівня вищої освіти
IV року навчання (денна форма)
Спеціальності 035 – філологія
Спеціалізація 035.06 східні мови та
літератури (переклад включно)*

ОП «Японська мова і література та переклад, англійська мова»

Никитюк Вікторії Олександрівни

науковий керівник:

к. філол. н., доц. Юлія КУЗЬМЕНКО

рецензент:

к. пед. н., асист. Тетяна ДИБСЬКА

«Допущено до захисту»

Протокол засідання кафедри
мов і літератур Далекого Сходу
та Південно-Східної Азії

Протокол № 11 від 24 травня 2023 р

Завідувач кафедри доц. Наталя ІСАЄВА

КИЇВ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ ПЕРЕКЛАДУ, ДІАЛОГІЧНЕ МОВЛЕННЯ	5
1.1. Поняття та особливості перекладу діалогу.....	5
1.2. Прагматичний та семантичний аспекти перекладу.....	8
1.2.1. Прагматика.....	8
1.2.2. Семантика.....	12
Висновки до першого розділу.....	15
РОЗДІЛ 2. ПРИКЛАДИ СЕМАНТИЧНИХ ТА ПРАГМАТИЧНИХ АДАПТАЦІЙ ПЕРЕКЛАДУ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ З КНИГИ “LORD OF THE RINGS”.....	17
2.1. Якуваріго.....	17
2.2. Ввічливість.....	22
2.3. Культурна адаптація та семантичні трансформації.....	26
Висновки до другого розділу.....	32
ВИСНОВКИ.....	34
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	37

ВСТУП

Переклад – це складна та багатогранна галузь, яка відіграла важливу роль у культурному обміні протягом тривалого часу. З найдавніших періодів людської взаємодії потреба у спілкуванні попри мовні бар'єри призвела до розвитку різних форм перекладу – від простого дослівного перекладу до більш складних адаптацій, які мають на меті передати суть вихідного тексту, роблячи його доступним для читачів цільової мови. Для розвитку своєї теоретичної бази галузь перекладознавства спирається на різноманітні дисципліни. Варто зазначити, що галузі, які зробили свій внесок у розвиток перекладознавства, здебільшого робили це ізольовано [26, с. 67], і кожна з них мала власний період домінування. Наприклад, лінгвістичні дослідження домінували в перекладознавстві протягом більшої частини минулого століття, але останнім часом спостерігається підйом соціальних і культурних перспектив, які включаються в перекладознавство.

Досить важливими компонентами міжкультурної комунікації є прагматичні та семантичні аспекти, які не можна залишати поза увагою. Міжкультурна комунікація передбачає не лише передачу слів і речень з однієї мови на іншу, а й передачу змісту та наміру. Це вимагає врахування як семантичних, так і прагматичних аспектів тексту, що перекладається. Семантична адаптація передбачає вивчення значення слів і речень у мові оригіналу та пошук відповідних еквівалентів у мові перекладу, тоді як прагматична адаптація зосереджується на зв'язках між мовними знаками та їхніми користувачами. Ці види адаптації особливо важливі при перекладі власних назв, жаргонізмів, жартів та гри слів, які можуть мати унікальні культурні конотації, які важко перекласти безпосередньо.

У діалогах культурні відмінності простежуються більш помітно, оскільки мова впливає на те, як ми думаємо і спілкуємося. Тому при перекладі діалогу важливо враховувати конкретний культурний контекст. Це включає в себе розгляд соціальних і культурних норм, які можуть впливати

на значення і наміри, що стоять за словами, а також індивідуальні особливості учасників діалогу. Таким чином, перекладачі можуть гарантувати, що перекладений текст точно передає задуманий зміст і зберігає нюанси оригінального діалогу.

Актуальність цього дослідження полягає в виявленні схожих та відмінних рис у перекладі діалогічного мовлення з англійської на українську та японську мови. Це дозволить зрозуміти культурні нюанси, які часто присутні в діалогах, та покращити міжкультурне взаєморозуміння.

Об'єктом дослідження є особливості японського та українського перекладу діалогічного мовлення з англійської мови.

Предметом є особливості застосування прагматичних та семантичних адаптацій при перекладі діалогічного мовлення.

Метою є аналіз прагматичних та семантичних трансформацій при перекладі діалогічного мовлення з англійської на японську та українську мови.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

- 1) Дослідити поняття «семантика», «прагматика» та «діалог».
- 2) Вивчити основні принципи семантичної та прагматичної адаптації.
- 3) Проаналізувати переклади діалогічного мовлення роману «Володар пернів» українською та японською мовами і зробити порівняльну оцінку подібностей та відмінностей у культурній адаптації.

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів та загальних висновків, списку використаних джерел. Обсяг основного тексту з висновками становить 36 сторінок, загальний обсяг роботи – 40 сторінок. Список використаних джерел має 41 позицію, з яких 20 – іноземними мовами.

РОЗДІЛ 1. СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ ПЕРЕКЛАДУ, ДІАЛОГІЧНЕ МОВЛЕННЯ

Переклад відіграє надзвичайно важливу роль не тільки в Україні, а й у всьому світі. Його можна назвати мостом, який слугує провідником для людей різних культур, адже саме через переклад ідея, присутня в одній культурі, проникає в іншу, збагачуючи її. Завдяки перекладу ми отримуємо уявлення про знання іншої країни і розширюємо свій кругозір, що відіграє величезну роль у розвитку суспільства і культури, особливо літературної. Однак, незважаючи на тривалу історію перекладу та низку досліджень, присвячених семантичним і прагматичним аспектам перекладу, все ще існують проблеми, які не так легко вирішити.

У цьому розділі ми розглянемо семантику та прагматику, пояснимо значення їхніх термінів та проблеми, які виникають при перекладі. Ми також торкнемося поняття діалогу та проаналізуємо його роль у художньому перекладі.

1.1. Поняття та особливості перекладу діалогу

Коли ми говоримо про діалог, то уявляємо собі акт мовлення між двома або більше людьми, що не є хибним, адже поняття діалогу має низку значень, серед яких філософське тлумачення діалогу як взаємопроникнення смислів, притаманних людині і відтворюваних культурою в різних формах, а також суто лінгвістичне розуміння діалогу як двостороннього вербального обміну інформацією між людьми у формі запитань і відповідей. Іншими словами, поняття діалогу тісно пов'язане з культурою, до якої належить мовець. Можна також сказати, що мова є засобом формування та становлення особистості, стилю мислення та почуттів людини, тому через діалог ми можемо проаналізувати культурний вплив на мовця.

Якщо говорити про класичне визначення діалогу, то його подає у своїй науковій праці О. Селіванова [17, с. 128]:

«Діалог – форма мовлення, зумовлена екстралінгвістичними факторами спілкування двох або кількох (полілог) осіб, комунікативні ролі яких інверсуються (мовець стає адресатом, а адресат перетворюється на мовця, адресатом якого є перший мовець), за умови визнання учасниками спілкування спільної мети й напрямку комунікації».

Як вже згадувалось раніше, ми вважаємо, що діалог значною мірою залежить від культурних особливостей залучених до комунікації людей. У різних культурах можуть бути різні очікування щодо того, як має відбуватися спілкування, що може впливати на те, як використовується мова для передачі сенсу та взаємодії з іншими. Крім того, вивчення прагматичних і семантичних аспектів діалогу в перекладі може допомогти нам краще зрозуміти, як використання мови та культурні норми відображаються в перекладених творах. Це, в свою чергу, може бути корисним для перекладачів у виборі найбільш відповідного способу передачі цих творів іншою мовою.

В Україні особливості перекладу діалогічного мовлення досліджував О.С. Андрощук [1]. Він писав, що переклад художньої літератури вимагає детального і поетапного аналізу тексту, оволодіння культурою вихідної мови, збереження стилістичних особливостей художнього твору, а також трансформації структури речення в мові перекладу для збереження змісту оригіналу. Переклад діалогів у зарубіжних романах становить значний виклик, оскільки вимагає забезпечення точності речень без введення додаткових деталей чи нюансів. У творах, що містять розгорнуті діалоги, збереження цілісності тексту стає ключовим завданням перекладача. Це вимагає розробки системного підходу, який визначає вибір граматичних структур, лексичних засобів та дискурсивних маркерів, що узгоджено працюють на різних рівнях тексту. Також необхідно детально проаналізувати

питання різної концептуалізації світу в мовах оригіналу та перекладу. Крім того зазначається, що переклад діалогічного мовлення є особливо складним завданням для перекладача через його контекстуальні розриви, багатство дискурсивних маркерів, використання гендерно та соціально маркованої лексики, а також поширення явища стихомітії.

У книзі «Володар перснів», про яку йтиметься докладніше у другому розділі, також можна побачити деякі відмінності у перекладі діалогів. Наприклад, давайте порівняємо цю фразу та її переклад українською та японською мовами:

Eng	‘A very nice well-spoken gentlehobbit is Mr. Bilbo, as I’ve always said,’ the Gaffer declared.
Jap	「 わし が口ぐせにいとるように、ビルボ旦那は、そりゃ言葉使いの練れた良い お人さ 」ととつつあんはまくしたてました。」
Ukr	— Дуже славний і гречний доброгобіт , оцей наш пан Більбо, скажу я вам, — оголосив Батечко.

Відмінність у перекладі помітна одразу. Як видно з займенника **わし**, японський перекладач вирішив використати в перекладі гендерно-віковий маркер, що ґрунтується на літньому віці мовця. Також бачимо, що японці не намагалися створити власний замітник для слова **gentlehobbit**, як це зробив український перекладач.

Підсумовуючи, ми можемо сказати, що переклад діалогу охоплює взаємодію між лінгвістичними та культурними факторами, підкреслюючи вплив культури на мову та комунікацію. Складність перекладу діалогу в художній літературі вимагає ретельного аналізу тексту, знання культури мови оригіналу та збереження стилістичних особливостей. Перекладачі повинні усвідомлювати контекстуальні прогалини, дискурсивні маркери та проблему збереження оригінального змісту, а також бути обережними при

введенні нових деталей або відтінків значення, щоб не спотворити оригінал. Приклад з «Володаря перснів» ще раз демонструє, як вибір перекладу може відрізнятись залежно від мови перекладу та культурних особливостей. Вивчаючи прагматичні та семантичні аспекти перекладу діалогів, ми отримуємо цінну інформацію про використання мови та культурні норми, відображені в перекладених творах. Ці знання можуть допомогти перекладачам приймати обґрунтовані рішення для ефективної передачі змісту та культурних нюансів, присутніх у діалозі.

1.2. Прагматичний та семантичний аспекти перекладу

1.2.1. Прагматика

Прагматика є важливим аспектом художнього перекладу, оскільки вона вивчає, як мова використовується для передачі значення, налагодження комунікації та сприяння взаєморозумінню між людьми. Вона тісно пов'язана з культурними маркерами і відображає контекст, у якому використовується мова, зокрема соціальні, культурні та історичні чинники, що формують її вживання. Досліджуючи відносини між мовними знаками та їхніми користувачами, прагматика пропонує розуміння умов використання знакової системи, таких як конвенції, норми та очікування, що формують використання мови в різних культурних контекстах.

У контексті художнього перекладу прагматичний вимір є особливо важливим, оскільки він передбачає передачу не лише значення слів і речень, а й наміру та сенсу, що стоїть за ними. Літературні твори часто містять складні соціальні та культурні посилання, ідіоматичні вирази та гру слів, які може бути важко перекласти точно без урахування прагматичного контексту, в якому вони використовуються. Тому для художнього перекладача важливо вміти адаптувати прагматичні елементи тексту, щоб передати його зміст і зберегти його культурну цінність.

Зародження прагматики у вивченні знакових систем можна простежити з кінця 19 століття, коли американський філософ Ч.С. Пірс [13]

припустив, що пізнання включає в себе виробництво та інтерпретацію знаків, у тому числі мовних знаків. Однак термін «прагматика» був введений пізніше іншим американським філософом, Ч. Моррісом (1938), який визначив її як розділ семіотики, що досліджує відносини між знаками та їхніми інтерпретаторами. У той час як синтаксис вивчає організацію знаків, а семантика – їхні значення та символізацію, прагматика зосереджується на використанні знаків у комунікації та факторах, які впливають на їхню інтерпретацію користувачами [24].

Останнім часом прагматика розглядається як вивчення мови, що використовується у комунікації, а також взаємозв'язків між реченнями і контекстами та ситуаціями, в яких вони використовуються. Наприклад, Г. Юл (2010) визначає прагматику як «вивчення того, що мовці мають на увазі», а також вивчення «невидимого» значення, тобто того, як ми здогадуємося, що мається на увазі, навіть коли це фактично не сказано чи написано [33].

Проблеми прагматики також вивчали багато українських і зарубіжних вчених, таких як О. Павлик [16], О. Черпак [20], Г. Малик [12], Ф. Бацевич [2] та інші. Однак, незважаючи на їхні зусилля, проблеми прагматики перекладу залишаються актуальними через існування різних наукових підходів та недостатню вивченість окремих аспектів.

Крім того, слід зазначити, що висловлювання у спілкуванні мають певний комунікативний вплив на слухача або читача. Цей вплив, відомий як прагматичний ефект, визначається різними факторами, такими як зміст і мовна форма висловлювання, сприйняття мовця та ставлення реципієнта до світу.

Як приклад, можна навести фразу із пісні «Василина» Івана Поповича:

Біля хати Васиlines затоптали трави,
Затоптали буйні трави хлопці кучеряві
Та вертаються додому всі з **гарбузами**.
Що ж ти робиш, Василю, з цими легінями?

Розуміння значення наведеного вище виразу може бути складним для тих, хто не знайомий з українською культурою, оскільки в Україні гарбуз може мати символічне значення, наприклад, як знак відмови у сватанні. Це явище може стати викликом для перекладачів, які працюють з міжкультурними текстами.

У зв'язку з цим Абдулла Аль-Еріані у своїй роботі «The role of pragmatics in translation and the pragmatic difficulties that encounter translators» [22] стверджує, що, згідно з традиційною точкою зору, прагматика використовується на двох різних етапах виконання перекладацького завдання:

- обробка вихідного тексту;
- концептуалізація та переформулювання тексту перекладу.

На обох етапах особливу увагу слід приділяти не лише семантичним відмінностям, які можуть змінити сприйняття тексту, але й прагматичним, щоб спростити сприйняття тексту для читачів з іншої культури. Як посередник, перекладач спочатку виступає в ролі одержувача тексту, намагаючись зрозуміти і лише потім передати зміст вихідного тексту.

На етапі розуміння перекладач пов'язаний з прагматикою вихідного тексту, яку він намагається правильно декодувати і передати правдиві та зрозумілі смисли, закладені у вихідному тексті. Однак він також повинен враховувати прагматичні відмінності між вихідним і цільовим контекстами, що дещо ускладнює завдання.

Згідно зі статтею Алі Фуркана Саїда [30], для усунення цієї проблеми використовуються чотири основні типи прагматичної адаптації, а саме:

- Додавання

“It is the morning of October the twenty-fourth, if you want to know”

「知りたければいってあげるが、十月二十四日の朝じゃよ」

(J.R.R. Tolkien “The lord of the rings”)

В японському перекладі до фрази «Якщо хочеш знати», добавили «я тобі скажу», щоб забезпечити точну передачу змісту висловлювання.

- Опущення

“Sorry **about him**”

ごめんよ

(J.K. Rowling Harry Potter and the Philosopher’s stone)

Займенник в японському тексті було опущено, оскільки це часто трапляється в японській мові, коли предмет речення відомий обом учасникам.

- Перефразування (спроба передати емоції та думки, висловлені автором, іншими словами)

“Everybody knows that”

「常識だよ」

(R. Dahl “Charlie and the Chocolate Factory”)

- Зміна порядку

“**But he had no close friends**, until some of his younger cousins began to grow up”

「それでもバギンズ氏には、年下のいとこたちが大きくなるまでは、**特別な親友はいませんでした**」

(J.R.R. Tolkien “The lord of the rings”)

Структура речення в японській мові передбачає кінцеву позицію дієслова, тому для кращого розуміння перекладачеві довелося змінити порядок слів у реченні.

Крім даних видів, існує також прагматична адаптація тексту за наступними параметрами:

- Лексичні зміни тексту
 - додавання
 - конкретизація
 - опущення незначної інформації
 - незрозумілі елементи замінюються більш зрозумілими
- Синтаксичні зміни тексту
 - об'єднання
 - членування
 - перебудова речень
- Стилiстичні зміни тексту (від розмовного стилю до наукового тощо)

Таким чином, аналіз прагматичних та семантичних аспектів перекладу розкриває складний взаємозв'язок між мовою, культурою та комунікацією. Прагматика відіграє життєво важливу роль у художньому перекладі, охоплюючи наміри та культурне значення, що стоять за словами та реченнями. Переклад художніх творів вимагає ретельного врахування соціальних і культурних референцій, ідіоматичних виразів та гри слів, які глибоко вкорінені в прагматичному контексті. Перекладачі, намагаючись зберегти зміст і культурну цінність вихідного тексту, повинні адаптувати прагматичні елементи, щоб забезпечити ефективну комунікацію та розуміння цільовою мовою. Наведені приклади демонструють різні стратегії прагматичної адаптації, підкреслюючи необхідність донести не лише семантичні відмінності, а й прагматичні нюанси до читачів з різних культур. Враховуючи складнощі прагматики в перекладі, перекладачі можуть

подолати лінгвістичні та культурні розриви, сприяючи змістовному та автентичному міжкультурному обміну в галузі літератури.

1.2.2. Семантика

На відміну від прагматики, семантика вивчає значення слів і речень у мові та те, як вони співвідносяться одне з одним у системі значень (G. Leech, 1981)[16]. Хоча її можна розглядати як поняття, пов'язане зі значенням загалом, вона часто обмежується тими аспектами, які є відносно стабільними і не залежать від контексту, на відміну від прагматики, яка займається варіюванням значення залежно від контексту. Також, на думку К. Назарі Бага, семантику іноді описують як відношення мовних форм до станів світу; доцільніше розглядати її як відношення мовних форм до понять і ментальних репрезентацій, а також як відношення значення між мовними формами, такі як синонімія, антонімія та гіпонімія. Семантичні теорії вплинули на підходи до опису значень слів і тому є особливо важливими для лексикографії та викладання лексики [17].

Семантику також досліджувало багато японських вчених, наприклад, Кенічіро Шірай і Румі Такахаші (2021). Вони розділяють семантику на такі види:

- Формальну семантика (形式意味論) – наука, що вивчає семантику формальних та природних мов, за допомогою їх формального опису в математичних термінах.
- Когнітивна семантика (認知意味論) – наука, що розглядає значення як відображення загальних когнітивних здібностей людини: відчуттів, сприйняття та досвіду.
- Лексична семантика (語彙意味論) – підгалузь лінгвістичної семантики, яка вивчає значення слів [18].

Семантичні аспекти є такими ж важливими при перекладі як і прагматичні. Оскільки відтворити усі конструктивні елементи першоджерела

неможливо, основна мета перекладу полягає у досягненні семантичної еквівалентності оригіналу, збереженні його експресивно-стилістичних ознак та індивідуальності художнього стилю автора.

Через семантичні розбіжності мов перекладач може спричинити спотворення емоційного забарвлення слів та надати зовсім нового відтінку тексту, тому іноді виникає необхідність використання перекладацьких замінів. Про це йдеться у праці З. Коваленко [19, с. 198]. Вона виділяє три фактори, які можуть спричинити цю необхідність:

- наявність різноманітних ознак предмета, явища, поняття;
- відмінність у смисловому обсязі слова;
- характер семантичного контексту й особливості сполучуваності слова.

Наприклад, в українській або англійській мовах є лише один займенник «я», тоді як в японській мові є значна кількість займенників, кожен з яких має своє унікальне семантичне значення, наприклад: わたし、わたくし、僕、俺、自分、拙者、わし. Для правильної передачі змісту перекладачам доводиться використовувати інші гендерно-вікові маркери, що існують у мові перекладу. Це явище працює в обох напрямках. Ю. Бун (2018), який вивчав переклад гендерно-вікових маркерів, відомих в японській мові як 役割語 (якуваріго), писав, що дослідження з перекладу таких маркерів можна розділити на дві категорії, залежно від того, на яких питаннях вони зосереджуються:

1. Гендерно-вікові маркери зустрічаються у вихідному тексті, тому виникає проблема, як їх передати в мові перекладу (японсько-англійський переклад).
2. Не важливо, чи є гендерно-вікові маркери в мові оригіналу, проблема полягає в тому, чи варто їх вживати в мові перекладу (англійсько-японський переклад) [20].

В першому випадку завдання полягає у знаходженні відповідного методу перекладу для відтворення гендерно-вікових маркерів у перекладному тексті, що, зазвичай, досягається за допомогою використання гендерно-вікових слів у мові перекладу, але не завжди. Реальні приклади перекладу демонструють, що такі маркери можуть бути відтвореними різними способами.

У другому випадку, навпаки, припускається, що рольові слова використовуються в перекладному тексті, і дослідження зосереджене на тому, як саме використання рольових слів впливає на відтворення вихідного тексту, і який ефект це має – позитивний чи негативний.

Отже, семантика відіграє вирішальну роль у перекладі, доповнюючи прагматичні аспекти, про які йшлося раніше. У той час як прагматика зосереджується на контекстуальних варіаціях значення, семантика заглиблюється у стабільні та незалежні аспекти значення в межах мовної системи. Вивчення семантики охоплює зв'язки між мовними формами, поняттями та ментальними репрезентаціями, а також значення між самими мовними формами. Японські вчені поділяють семантику на формальну семантику, когнітивну семантику та лексичну семантику, кожна з яких пропонує цінне розуміння значення та його репрезентації. У перекладі досягнення семантичної еквівалентності з оригінальним текстом має першорядне значення, зберігаючи при цьому експресивні та стилістичні особливості художнього стилю автора. Однак семантичні відмінності між мовами можуть вимагати від перекладача застосування перекладацьких замінів для точної передачі змісту. На необхідність таких адаптацій впливають такі фактори, як наявність різних ознак, відмінності в семантичному обсязі та характер семантичного контексту. Переклад гендерно-вікових маркерів та рольових слів створює додаткові труднощі, залежно від того, чи присутні вони у вихідному тексті, чи їх потрібно враховувати в мові перекладу. Орієнтуючись у складній сфері семантики, перекладачі прагнуть зберегти

семантичну сутність оригіналу, забезпечуючи при цьому ефективну комунікацію та розуміння в перекладеному тексті.

Висновки до першого розділу

Отже, згідно з дослідженням, у лінгвістиці існують дві галузі, які вивчають «значення» – семантика та прагматика. Хоча розрізнення між ними не завжди чітке, семантика зазвичай займається буквальним значенням слів та речень, тоді як прагматика займається неявним значенням та його інтерпретацією, що виникає в реальному контексті використання мови.

Наприклад, якщо в японській мові запитати 「この部屋寒くない？」, то з семантичного аспекту запитання стосується буквального запитання, чи кімната холодна чи ні. В той час як з прагматичної точки зору, це речення може виражати бажання мовця увімкнути опалення.

Процес перекладу складний і багатогранний, і залежить від багатьох внутрішніх та зовнішніх факторів, які можуть суперечити один одному. Це може призвести до додавання нових елементів у текст, виключення певних елементів, а також до перефразування тексту шляхом генералізації або конкретизації.

РОЗДІЛ 2. ПРИКЛАДИ СЕМАНТИЧНИХ ТА ПРАГМАТИЧНИХ АДАПТАЦІЙ ПЕРЕКЛАДУ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ З КНИГИ “LORD OF THE RINGS”

2.1 Якуваріго

У другому розділі даної роботи ми розглянемо приклади діалогічного мовлення, взяті з книги «Lord of the rings».

Заглиблюючись в аналіз діалогічного мовлення в японському перекладі, одразу помічаємо наявність гендерно-вікових маркерів. Якуваріго, що становлять значну частину японської мови, мають певні специфіки у використанні в художній літературі, які лише частково вживаються в повсякденному мовленні. Попри те, що вони не забезпечують персонажам реалістичності, притаманної реальним людям, вони залишаються невід'ємною частиною оповіді, формуючи особистість персонажа.

В японській мові якуваріго варіюються залежно від таких факторів, як вік, стать, рід занять, соціальний клас, епоха, зовнішність та характер [21, с. 205]. У численних дослідженнях вивчався переклад якуваріго іншими мовами. Однак у цій праці ми зосередимося на застосуванні якуваріго в японському перекладі та подальшому порівнянні з українським перекладом. Для початку розглянемо наступні приклади:

Приклад №1 Слова Гемфаста Гемджі (Батечка) – Hamfast Gamgee (Gaffer) – ハムファースト (とっつあん)

「わしが口ぐせにいっとるように、ビルボ旦那は、そりや言葉使いの練れた良いお人さ」ととっつあんはまくしたてました。」

‘A very nice well-spoken gentlehobbit is Mr. Bilbo, as I’ve always said,’ the Gaffer declared.

— Дуже славний і гречний доброгобіт, оцей наш пан Більбо, скажу я вам, — оголосив Батечко.

Як видно з даного прикладу, в японській мові вживаються такі слова, як *わし*, *いっとる*, *そりゃ*, що вказують на похилий вік персонажа. В українській та англійській мові таких маркерів немає, тому вік персонажа за його словами невідомий.

Приклад №2 Слова Гемфаста Гемджі

「その通り じゃよ、おやじ！」と、とつつあんが言いました。「といっても、バック郷のブランディバック一族が古森の中に住んでおると、いうん じゃねえ。ただどう見ても変わった一族だってことよ。あの大きな川にボートを浮かべて遊ぶなんて—まとも じゃねえよ。災難が起こったのもおかしくは ねえ のさ。だが、それはそうとして、フロド様は、めったにお目にかかれねえほどりっぱな青年だ。ビルボ旦那によう似てなさる。それも、顔形よりご気性がな。 なんにせよ、はバギンズの出 じゃ。ドロゴ・バギンズ様はちゃんとしたりっぴなお方だった。水に溺れて死なれるまで、これといって噂の種になることも ねえ お方だった。」 (c. 44)

‘You’re right, Dad!’ said the Gaffer. ‘Not that the Brandybucks of Buckland live in the Old Forest; but they’re a **queer breed**, seemingly. They **fool about** with boats on that big **river** – and that isn’t natural. Small wonder that trouble came of it, I say. But be that as it may, Mr. Frodo is as nice a young hobbit as **you could wish to meet**. Very much like Mr. Bilbo, and in more than looks. After all his father was a Baggins. A **decent respectable hobbit** was Mr. Drogo Baggins; there was never much to tell of him, till he was drowned.’ (c. 48)

— Твоя правда, Татку! — сказав Батечко. — Не те, щоби Брендіцапи з Цапокраю жили власне у Пралісі, проте **народець** вони таки дивний — це точно. **Цяцькаються** з човнами на тій великій **ріці**, а гобітам це геть не личить. Кажу вам: воно й не дивно, що з того вийшов отакий клопіт. Але хай там як, а **панич** Фродо — славний молодий гобіт, із котрим можна **незле потеревенити**. Дуже схожий на пана Більбо, й не тільки з вигляду. Зрештою, батько його все-таки з Торбинів. Пан Дрого був **достойним** і **поштивим** гобітом, — про нього мало що можна було розповісти, доки він утопився. (с. 36)

У прикладі №2 очевидно, що японський переклад включає старечі слова (じゃ, おる), але він також зображує зміну мови персонажа з ввічливої на неформальну (じゃねえよ). Аналогічну зміну можна спостерігати і в українському перекладі, де перекладач використовує такі слова, як «народець», «цяцькатися», «ріка», «панич», «потеревенити», «достойний», «поштивий», які дещо відрізняються від стандартної літературної мови. Враховуючи семантичне значення цих слів, перекладач намагається передати прямотушність персонажа та його зверхнє ставлення до теми розмови. Вживання таких слів, як «народець» та «цяцькаються», відображає зверхнє ставлення до Брендіцапів, про яких йде мова. Крім того, варто звернути увагу на переклад фрази “as you could wish to meet” як «із котрим можна незле потеревенити». Такий вибір демонструє прагматичний аспект перекладу, де перекладач прагне привнести культурний колорит і зробити речення більш характерним для української літератури.

Приклад №3 Слова Більбо Торбина – Bilbo Baggins – ビルボバギンズ

「なあ、フロド、わたしのところで一緒に暮らしたほうがいいよ。」
と、ある日ビルボが言いました。「そうすりゃ、つごうよく一緒に
誕生祝いができるじゃないか。」

‘You had better come and live here, Frodo my lad,’ said Bilbo one day; ‘and
then we can celebrate our birthday-parties comfortably together.’

«Найліпше тобі перебраться сюди й жити тут, Фродо, хлопчику мій,
— сказав яось Більбо, — тоді нам зручно буде влаштовувати спільні
вечірки з нагоди наших уродин».

У прикладі №3 цікавим аспектом є вік Більбо, якому на той момент
виповнилося 111 років. Хоча вік Гемфаста Гемджі в прикладах №1-2
невідомий, з історії зрозуміло, що він молодший за Більбо. Незважаючи на
цю різницю у віці, Більбо використовує займенник わたし замість старечого
わし, що вказує на те, що перекладач зробив свідомий вибір не приписувати
Більбо старечу лексику. Таке рішення можна пояснити тим, що Більбо в
книзі носить перстень, який сповільнює процес його старіння.

Ще один момент, який заслуговує на увагу, – це використання в тексті
фрази “my lad” (хлопчику мій), яка відсутня в японському перекладі,
оскільки її вживання мало б дещо неприродне значення. В японській мові,
звертаючись до осіб з більшим досвідом, використовуються такі терміни, як
先輩, お兄さん, お母さん тоді як такі терміни, як 後輩, 息子, 弟 при
звертанні не використовуються, оскільки вони вказують на нижчий статус
співрозмовника.

Приклад №4 Слова Більбо Торбина у віці 131

「やあ、フロド！」と、彼はいいました。「ところでわたしは今日
トウク翁を追い越したよ！そこでこれはけりがついたと。それで

今はもういつでもまた旅に出かけられるつもりだよ。お前もう来るかね？」

‘**Hullo**, Frodo!’ he said. ‘Well, I have passed the Old Took today! So that’s settled. And now I think I am quite ready to go on another journey. Are you coming?’

– **Привіт**, Фродо! – сказав він. – Що ж, сьогодні я перевершив Старого Тука! Це мені таки вдалось. І тепер, гадаю, я цілком готовий вирушити у ще одну мандрівку. Ти зі мною?

Саме ці слова Більбо вимовляє наприкінці книги. Незважаючи на значний вік – 131 рік – і визнання його найстаршим серед гобітів, мова Більбо залишається незмінною. Попри старечий вигляд і похилий вік, у його манері говорити не помітно жодних змін. Ми припускаємо, що це свідомий вибір, зроблений для збереження впізнаваності образу персонажа у читачів. Раптова зміна в мовленні Більбо може створити відчуття неприродності, порушивши усталений зв'язок читача з персонажем.

Таким чином, аналіз семантичних та прагматичних адаптацій при перекладі діалогів з «Володаря пернів» виявив цікаві особливості використання якуваріго (гендерно-вікових маркерів) в японському перекладі. Ці маркери, які передають специфічні характеристики персонажів, відіграють значну роль у формуванні їхньої особистості в межах наративу. Розглянуті приклади демонструють, як відсутність якуваріго в українському та англійському перекладах залишає вік персонажів невизначеним. Крім того, аналіз висвітлює використання застарілих слів та зміни в стилістиці мови для зображення віку та ставлення персонажа як в японському, так і в українському перекладах. У прикладі №2 в українському перекладі використано слова, які відображають прямолінійність персонажа та його зверхнє ставлення до теми розмови, що підкреслює прагматичний аспект перекладу та додає культурного колориту. Приклад 3 демонструє свідомий

вибір у японському перекладі не приписувати Більбо лексику для людей похилого віку, враховуючи його уповільнений процес старіння завдяки персню, який він носить. Крім того, відсутність фрази «мій хлопче» в японському перекладі узгоджується з культурними нормами звертання до людей з більшим досвідом з використанням відповідних термінів. Нарешті, приклад №4 підкреслює послідовність мови Більбо, незважаючи на його значний вік, зберігаючи зв'язок читача з персонажем і уникаючи відчуття неприродності. Загалом, аналіз підкреслює важливість врахування семантичних та прагматичних адаптацій при перекладі діалогів, оскільки вони сприяють розвитку персонажів, передачі культурних нюансів та залученню читача.

2.2 Ввічливість

Маркери ввічливості, як і гендерно-вікові маркери, тісно пов'язані з культурними нюансами і вимагають прагматичного підходу в перекладі.

Поняття ввічливості тісно переплітається з соціальною поведінкою і може варіюватися в різних культурних контекстах. Тому важливо розглядати маркери ввічливості в поєднанні з соціальними та культурними особливостями конкретного регіону. Наприклад, сучасний американський прояв ввічливості – це демонстрація симпатії та дружелюбності, тоді як азійський – шанобливе ставлення до співрозмовника. Звичні всім маркери ввічливості в українській мові на кшталт «Дякую» чи «Будь-ласка» можуть мати іншу конотацію в англійському середовищі [23, с. 106-107].

Розглянемо наведені приклади. У прикладі №2 слова, які вимовляє Гемфаст Гемджі, звертаючись до знайомого гобіта, виглядають наступним чином:

‘You’re right, Dad!’ said the Gaffer.

「その通り じゃよ、おやじ！」と、とっつあんが言いました。

— Твоя правда, Татку! — сказав Батечко

У цьому реченні «Татку» – це прізвисько, дане одному з гобітів.

Як бачимо, він спілкується неформальною мовою, не використовуючи маркери ввічливості, оскільки адресат його мовлення – знайома людина того ж віку. Однак у процесі розмови ми спостерігаємо появу наступного явища:

But be that as it may, **Mr.** Frodo is as nice a young hobbit as you could wish to meet.

だが、それはそうとして、フロド様は、めったにお目にかかれねえ
ほどりっぱな青年だ

Але хай там як, а **панич** Фродо — славний молодий гобіт, із котрим можна незле потеревенити.

В українській та англійській версіях для передачі ввічливості по відношенню до Фродо використовуються такі вирази, як «Mr» та «панич». Однак в японській адаптації використовується поєднання ввічливої та просторічної мови. Продовжуючи розмову з попереднього контексту, Гемфаст використовує неформальну форму だ, але при згадуванні Фродо, він переходить на ввічливу мову кейго «めったにお目にかかれない». Цікаво, що він поєднує цю ввічливість з розмовною формою ねえ, яка відображає його простуватий характер.

Приклад №5 Використання ввічливості для глузування

‘Then you’ve heard more than I can speak to,’ answered the Gaffer

「それじゃ、おめえさんは、わしが教えてあげられるよりもずっと
ご存知じゃわい」

— Тоді ти чув більше, ніж я можу тобі розповісти, — відказав Батечко.

У цьому прикладі ми спостерігаємо використання грубої форми звертання おめえ, яка зазвичай використовується для приниження когось, але

цікаво поєднується з почесним суфіксом *さん*, що позначає ввічливість. Крім того, Гемфаст вживає термін *ご存じ*, але додає в кінці *じゃわい*, що належить до мови людей похилого віку і виконує функцію, подібну до *ですよ*.

Приклад №6 Розмова Фродо з Чарівником

‘My **dear Gandalf!** Half a minute!’ cried Frodo, running out of the room to the door. ‘**Come in! Come in!** I thought it was Lobelia.’

「ああ、ガンダルフさん！すぐ！すぐ開けますから！」フロドはそう叫ぶと、部屋から走り出て玄関に行きました。「さあ、はいってください！わたしはてっきりロベリアかと思ったんです」 ст.88

Любий Гандальфе! Одну хвилиночку! — скрикнув Фродо, вибігаючи з кімнати до дверей. — **Заходь! Заходь!** Я гадав, що то Лобелія. ст.61

Як згадувалося раніше, поняття ввічливості залежить від культурного контексту, і в англійській версії ввічливість часто поєднується з дружелюбністю. Наведене речення не дає однозначної відповіді на те, як точно перекласти тон розмови. У даному прикладі перед перекладачами стоїть завдання не лише передати стиль, притаманний персонажу, але й включити культурні маркери ввічливості. В українській мові немає жодних проблем з тим, що Фродо та чарівник звертаються на «ти», оскільки їх пов'язує міцна дружба, незважаючи на різницю у віці. З іншого боку, в японській мові існують чіткі ієрархічні відносини (上下関係), згідно з якими Фродо, як молодша фігура, повинен демонструвати повагу до чарівника, тим самим пояснюючи розбіжності в перекладі.

Схожий сценарій розгортається у прикладі 7, де грає роль не лише різниця у віці, але й різниця у соціальному статусі, оскільки Сем є підлеглим Фродо, відповідальним за догляд за його садом:

Приклад №7 Слова Сема до Фродо

‘Mr. Frodo, sir!’ cried Sam quaking. ‘Don’t let him hurt me, sir! Don’t let him turn me into anything unnatural! My old dad would take on so. I meant no harm, on my honour, sir!’

— Пане Фродо! — жажнувся Сем. — Не дозвольте йому мене скривдити! Не дайте йому перетворити мене на щось потворне! Мій старий дуже розсердиться. Я нічого злого не замислював, чесне слово, пане!

「フロドの旦那!!」サムはふるえあがって叫びました。「おらをひどい目に会わさんようにいってくだされやあ!! おらを、何かおかしなものに変えんようにいってくだされやあー! おらのおやじが悲しがるでよお。悪気があったわけじゃねえ、誓ってもええですよ」

У цьому прикладі ми спостерігаємо використання ввічливої лексики як в англійському, так і в українському варіантах, де «sir» перекладається як «пане», а дієслова звертання набувають форми множини. В японській версії перекладач взяв до уваги відсутність освіти у Сема, про що йдеться в книзі, що призвело до спотворених форм, таких як «目に会わさんように», «くだされやあ», «悲しがるでよお». Подібні форми можна спостерігати і в наступному прикладі:

Приклад №8 Слова Сема до Гандальфа

‘Lor bless you, Mr. Gandalf, sir!’ said Sam. ‘Nothing! Leastways I was just trimming the grass-border under the window, if you follow me.’

「お、お願いで、ガンダルフの旦那!」と、サムはいいました。「なんでもねえ!ただ、窓の下の芝生のふちを刈ってただけですだ、わかってくださるだか」

— Та що **ви, пане** Гандалфе! — сказав Сем. — Нічого! Я лише підстригав травичку під вікном, **бачите?**

У цьому прикладі мова Сема демонструє суміш ввічливої та неформальної мови, що помітно у фразях на кшталт «**ですだ**», «**くださるだか**». Крім того, в англійській версії помітна лінгвістична помилка у використанні «**Lor**» замість «**Lord**».

Приклад №9 Знайомство Фродо з гномом у резиденції короля ельфів

「グローインです。どうぞ別懇に。」かれはそういうと、またひとときわ深々とお辞儀をしました。

‘Glóin **at your service**,’ he said, and bowed still lower.

— Глоїн, **до ваших послуг**, — додав він і вклонився ще нижче.

「フロド・バギンズです。あなたさまにもご一家のみなさんにもどうぞ別懇に。」

‘Frodo Baggins **at your service and your family’s**,’

— Фродо Торбин **до послуг ваших і вашого роду**

Цей діалог включає формальні та архаїчні вирази ввічливості, такі як «**どうぞ別懇に**», які викликають відчуття шляхетності та історичної епохи, зображеної в книзі.

2.3 Культурна адаптація та семантичні трансформації

У першому розділі ми розглянули прагматичні адаптації, які охоплюють лексичні, синтаксичні та стилістичні зміни в тексті. Що стосується семантики, то найчастіше використовуються трансформації на лексичному та семантичному рівнях, зокрема такі перекладацькі заміни, як

транскрипція, вилучення, конкретизація, додавання, генералізація, антонімічний переклад та заміна [24].

На думку Н.В. Проценко, існує кілька важливих чинників, які зумовлюють необхідність застосування перекладацьких замін:

- наявність різноманітних ознак предмета, явища, поняття;
- відмінність у смисловому обсязі слова;
- характер семантичного контексту й особливості

сполучуваності слова [25].

Наявність різноманітних відтінків, пов'язаних з предметом, явищем чи поняттям, та вибір конкретного відтінку залежно від комунікативної мети, насамперед зумовлені культурними особливостями кожної нації. Ця культурна специфіка створює труднощі при перекладі слів або словосполучень на іншу мову.

Приклад №6

Half a minute!

すぐ！すぐ開けますから！

Одну хвилиночку!

Якщо фраза «一分の半分» буде використана в японській мові, вона буде інтерпретована буквально, оскільки не несе такого ж смислового навантаження, як англійський вираз "Half a minute". Тому, щоб зберегти задуманий зміст, перекладач шукає вираз, який передає схожий відтінок. У нашому прикладі це передано як «開けます».

Подібна проблема виникає при передачі гри слів:

Приклад №7 Діалог Гендальфа та Сема

‘How long have you been eavesdropping?’

‘Eavesdropping, sir? I don’t follow you, begging your pardon. There ain’t no eaves at Bag End, and that’s a fact.’

「いつから軒下専門になったな？」

軒下専門だと、旦那? すまねえがおらにはなんのことかわかんねえ。
このお屋敷には軒ちゅうものはないですよ

Скільки ти вже підслуховуєш?

— Підшліфовую, пане? Я вас не розумію, прошу вибачення. У Торбиному Куті нема що підшліфовувати, і це правда.

Механізми, що використовуються для створення каламбурів або гри слів, різняться за структурою та частотою використання. До найбільш поширених засобів реалізації каламбурів належать омонімія та полісемія, з-поміж інших слід виділити розпад значення фразеологічних одиниць, гра цифр, фонетичне членування слів тощо.

В англійському варіанті застосовується омонімія – протиставлення слів, які звучать однаково, але мають різні значення: eavesdropping та eaves.

В японській версії речення було перефразовано так, щоб персонаж використав фразу いつから軒下専門になったな, яка має на меті докорити Сему, мовляв, він, схоже, змінив професію, бо щось він засидівся під вікном (карнизом) будинку. На що Сем відповідає, що в цього будинку карнизів немає.

В українському варіанті використано пароніми – слова, досить близькі за звуковим складом і звучанням, але різні за значенням.

Отже, можна з упевненістю стверджувати, що переклад усталених фраз та ідіом вимагає особливої уваги. Ці вирази повинні передавати загальне смислове значення, а не зосереджуватися на окремих лексичних одиницях, оскільки вони семантично нерозривні. У «Володарі перснів» можна виділити наступні приклади:

Таблиця №1 Сталі вирази

Yes, they are all safe	Так, усі живі-здорові ,	さよう、全員つつがなし。
-------------------------------	--------------------------------	--------------

and sound		
That was touch and go	Твоє життя висіло на волосині	間一髪じゃった
I did not know what to do without you.’	Без тебе я не знаю, що робити.	あなたがいらっしやらないので、私は 途方に暮れて しまいました。
All in good time!	На все свій час!	いずれすっきり話そう
with a dart	враз	脱兎のごとく
Against some I have not yet been measured.	З іншими я ще не ставав на прю.	全力をあげてもかなわぬ相手もないではない
But my time is coming.	Та мій час гряде.	じゃがいまやわしの出るべき時が来つつある
Well, well, bless my beard!	Ну-ну, клянусь бородою!	これは、これは、なんたること!
At the moment I will only say that I was held captive.’	Наразі скажу тільки, що мене тримали в полоні.	さしあたって話せるのは、わしが 囚われの身 になっておったことだけじゃな

Очевидно, що в деяких реченнях в оригіналі присутні сталі вирази, які намагаються передати в перекладі. Наприклад, в українському перекладі «I have not yet been measured», застосували фразеологізм *стати на прю*, що означає вступати в боротьбу з кимось або чимось. В японському перекладі

речення було перефразоване так, щоб мати на увазі, що «є люди, яких не можна перемогти, навіть якщо викладатимешся на повну».

Однак є також випадки, коли фразеологізми або специфічні вирази додаються лише в перекладі, оскільки перекладач вважає що це більш доречно і це прикрашає мову. Наприклад, використання 途方に暮れる, що перекладається як «бути розгубленим, спантеличеним».

Крім фразеологізмів, у «Володарі пернів» зустрічаються також окремі вирази, які в перекладі набули дещо іншого значення. Ось кілька прикладів:

The wound was <i>overcoming</i> you at last.	Отрута все-таки тебе <i>здодала</i> .	あやうくあの傷に滅される ところじゃったのよ
my dear hobbit!	любий мій гобіте!	わがホビット君よ
I was delayed	Мене затримали	わしは間に合わなかった
I wish you would tell me what happened!	Цікаво було би почути, що трапилося з тобою	どういうことがあったのか 聞かせていただきたいな あ!
War is preparing	Наближається війна!	戦さは必定じゃ!
Sam never quite trusted him, I think, not at any rate until we met Glorfindel.'	Сем — той, здається, взагалі не довіряв йому, поки ми не зустрілися з Глорфінделем.	サムときたら、一度もあの 人に心を許そうとしなかつ たんじゃないでしょうか。

У цих прикладах ми бачимо різні семантичні трансформації, які відбуваються в процесі перекладу. Перекладач вносить корективи, щоб забезпечити точну передачу змісту цільовою мовою. Ці трансформації включають заміну слів або фраз, перефразування речень або додавання контекстуальної інформації для досягнення кращої еквівалентності та розуміння.

- Переклад «The wound was overcoming you at last» передбачає семантичну трансформацію, де поняття «рана» замінено на «отрута». Такий вибір перекладача підкреслює отруйну дію рани та її вплив на персонажа.
- Японський еквівалент «my dear hobbit!» має дещо застарілий варіант вживання.
- Переклад фрази «I was delayed» на 間に合わなかった японською мовою втрачає первісний зміст, переданий в англійській версії, де підкреслюється, що Гандальф був затриманий. Японський переклад просто виражає ідею невчасного прибуття.
- Також в українському перекладі «The wound was overcoming you at last» замінили на «Отрута все-таки тебе здолала». Якщо в англійській та японській версіях йдеться про те, що Фродо ледь не помер від отрути, але вижив, то в українському перекладі мається на увазі, що отрута повністю здолала його, залишивши непритомним на кілька днів.

Ці приклади демонструють виклики та варіації, що виникають при перекладі діалогів, де семантичні трансформації можуть бути використані для адаптації оригінального значення до цільової мови, культури або мовних нюансів.

При перекладі усталених фраз, ідіом та специфічних виразів, що зустрічаються у «Володарі перснів», перекладачі стикаються зі значними труднощами. Фокус зміщується з окремих слів на передачу загального

семантичного значення, закладеного в цих мовних одиницях. Розглянемо кілька прикладів, щоб проілюструвати ці складнощі.

Крім того, іноді перекладачі вирішують збагатити мову або зробити переклад більш доречним, додаючи фразеологізми або специфічні вирази. Наприклад, у японському перекладі використано фразу 途方に暮れる, що означає «бути збентеженим, спантеличеним». Хоча це не точний еквівалент оригінального виразу, він ефективно передає суть емоційного стану персонажа.

Отже, переклад усталених фраз, ідіом та специфічних виразів у «Володарі перснів» вимагає ретельного врахування культурних особливостей, семантичних нюансів та загальної комунікативної мети. Перекладачі повинні впоратися з цими викликами, застосовуючи прагматичні адаптації та семантичні корективи. Розглянуті тут приклади демонструють різноманітні стратегії, використані для забезпечення точного та культурно прийняттого перекладу, зберігаючи при цьому суть та вплив оригінального тексту.

Висновки до другого розділу

Аналіз перекладу діалогів показав важливість прагматичної адаптації. Перед перекладачем стоїть завдання внести необхідні поправки у вихідний текст, враховуючи соціокультурні та психологічні аспекти цільової аудиторії. Завдяки прагматичній адаптації перекладений діалог не тільки стає більш доступним і зрозумілим для цільової аудиторії, але й збагачується. Ці поправки є важливими для забезпечення адекватного сприйняття та розуміння перекладеного тексту.

Однак важливо визнати, що, незважаючи на зусилля, докладені до прагматичної адаптації, в процесі перекладу можуть відбутися певні втрати. Переклади ніколи не можуть повністю передати всі нюанси, культурні конотації та передбачуваний вплив мови оригіналу. Наприклад, включення

гендерно-вікових маркерів вимагає ретельного розгляду, щоб переконатися, що вони відповідають намірам оригінального тексту і не вводять небажаних значень або не спотворюють зображення персонажів. Це викликає постійні дискусії та дебати щодо коректності таких адаптацій та їхнього потенційного впливу на сприйняття персонажів.

Крім того, аналіз прикладів комунікативних актів у перекладі діалогів привів нас до усвідомлення того, що до перекладу слід підходити комплексно. Замість того, щоб зосереджуватися виключно на семантичному значенні окремих слів, необхідно враховувати загальний зміст речення. Семантика і прагматика тісно пов'язані між собою і повинні розглядатися як життєво важливі елементи для досягнення адекватності перекладу. Передаючи зміст і наміри діалогу, перекладач може ефективно передати суть вихідного тексту і зберегти його вплив.

Важливо розуміти, що художні тексти, зокрема діалоги, ніколи не слід перекладати дослівно. Суворе дотримання підходу «слово в слово» може призвести до втрати сенсу і зменшити силу впливу, закладену в оригінальному творі. Перекладачі повинні враховувати художні якості, культурні нюанси та контекстуальні елементи, притаманні першоджерелу. Застосовуючи перекладацькі стратегії, які виходять за межі буквалізму, вони можуть створити переклад, який точно передає суть і літературний вплив оригінального тексту.

Отже, переклад діалогів вимагає тонкого балансу між прагматичною адаптацією, врахуванням семантичних і прагматичних елементів та нюансованим підходом до літературного вираження. Орієнтуючись на ці складнощі, перекладачі можуть прагнути створювати переклади, які ефективно передають зміст, культурні нюанси та художні якості вихідного тексту, тим самим сприяючи міжкультурному розумінню та сприйняттю.

ВИСНОВКИ

Наше дослідження було спрямоване на аналіз прагматичної та семантичної адаптації при перекладі діалогів з англійської на японську та українську мови. Досліджуючи поняття семантики, прагматики та діалогу, а також вивчаючи принципи семантичної та прагматичної адаптації, ми отримали цінне розуміння тонкощів перекладу діалогів.

У Розділі 1 ми поглиблено дослідили теоретичні засади перекладознавства, приділивши особливу увагу значенню прагматики та семантики в процесі перекладу. Завдяки всебічному вивченню існуючих досліджень у цих галузях ми визначили та розглянули кілька різних типів адаптації, які є невід'ємними для досягнення ефективного перекладу.

У Розділі 2 ми розглянули специфічні виклики та стратегії, пов'язані з перекладом діалогів, з особливим акцентом на прагматичних та семантичних аспектах. Ми дослідили важливість прагматичної адаптації для передачі значення та наміру в різних культурах. Культурні нюанси, притаманні діалогам, такі як власні імена, жаргон, жарти та гра слів, були визнані ключовими елементами, що потребують ретельного розгляду під час перекладу. Ми обговорили необхідність збереження культурних конотацій та нюансів у діалогах для забезпечення точної передачі задуманого змісту.

Проаналізувавши приклади з «Володаря перснів», перекладені українською та японською мовами, ми простежили різні прагматичні та семантичні трансформації, використані в перекладах. Порівняльна оцінка дозволила виявити подібності та відмінності у перекладацьких підходах, виокремити культурні нюанси, присутні в діалогах, та їхній вплив на міжкультурне порозуміння.

Результати цього дослідження підкреслюють вирішальну роль прагматичної та семантичної адаптації при перекладі діалогів. Зрозуміло, що переклад виходить за рамки простої передачі слів і речень; він передбачає передачу змісту, культурних конотацій і нюансів вихідного тексту.

Враховуючи соціокультурні та психологічні аспекти цільової аудиторії, перекладач може внести необхідні поправки у вихідний текст, щоб забезпечити його адекватне сприйняття та збагачення для цільової аудиторії.

Однак важливо визнати, що, незважаючи на зусилля, докладені до прагматичної адаптації, в процесі перекладу можуть відбутися певні втрати. Переклади ніколи не можуть повністю передати всі нюанси, культурні конотації та передбачуваний вплив мови оригіналу. Наприклад, включення маркерів статі та віку вимагає ретельного підходу, щоб уникнути непередбачуваних значень або викривлень у зображенні персонажів. Постійні дискусії та дебати щодо коректності таких адаптацій підкреслюють складність та виклики перекладу.

Насамкінець, це дослідження підкреслює взаємодію між семантикою та прагматикою у досягненні адекватності перекладу. Аналіз перекладів діалогів підкреслює важливість цілісного підходу до перекладу, враховуючи загальний зміст речення, а не зосереджуючись лише на окремих словах. Слід уникати дослівного перекладу, оскільки він може призвести до втрати сенсу і зменшити силу впливу, закладену в оригінальному творі. Перекладачі повинні орієнтуватися в складних культурних нюансах, художніх якостях і контекстуальних елементах, прагнучи створити переклад, який точно передає суть і літературний вплив оригінального тексту.

Визнаючи важливість культурного контексту, соціокультурних норм та індивідуальних особливостей при перекладі діалогів, ми можемо сприяти міжкультурному розумінню та сприйняттю за допомогою точних і нюансованих перекладів. Подальші дослідження в цій галузі можуть продовжити вивчення складнощів перекладу діалогів, розширити розуміння культурних нюансів і розробити ефективні стратегії подолання мовних і культурних розривів у міжкультурній комунікації.

Загалом, це дослідження робить внесок у ширшу галузь перекладознавства, висвітлюючи важливість прагматичної та семантичної адаптації при перекладі діалогів та підкреслюючи необхідність комплексного

підходу, який виходить за рамки дослівного перекладу. Завдяки постійним дослідженням і діалогу ми можемо продовжувати поглиблювати наше розуміння перекладацьких практик, покращувати міжкультурну комунікацію та сприяти змістовному культурному обміну.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрощук О. С. Особливості перекладу діалогічного мовлення в романі Стефані Маєр "Сутінки. Молодий місяць" // Мовні і концептуальні картини світу. – 2015. – Вип. 1. – С. 34-46.
2. Бацевич Ф.С. Лінгвістична прагматика: спроба обґрунтування проблемного поля і дослідницької одиниці // Мовознавство. – 2009. – № 1. – С. 29-37.
3. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики (Підручник). Київ: Академія, 2004 – 302 с.
4. Букрієнко, А.О., Комісаров, К.Ю. Теорія і практика перекладу. Японська мова: навч. підр. Київ: «Видавничий дім Дмитра Бураго», 2014 – 316 с.
5. Заморська Ю. Комунікативне мовчання в японській лінгвокультурі // Мовні і концептуальні картини світу. – 2013. – Вип. 45. – С. 18-23.
6. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 576 с.
7. Коваленко А.Я. Загальний курс науково-технічного перекладу. – К.: Фірма «Інкос», 2002. – 317 с.
8. Комарницька, Т.К., Комісаров К.Ю. Сучасна японська літературна мова: теоретичний курс. – Київ: «Видавничий дім Дмитра Бураго», 2012 – 210 с.
9. Лексико-семантичні підстановки в перекладі англомовних текстів / Н. В. Проценко // Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. – 2015. – Вип. 12. – С. 64-72.
10. Лелет І.О. Лексико-семантичні трансформації в українському перекладі твору Е.А. По «Золотий жук» // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2018. Т. 3, № 37. С. 94–97.

11. Лінгвістична прагматика: спроба обґрунтування проблемного поля і дослідницької одиниці / Ф.С. Бацевич // Мовознавство. – 2009. – № 1. – С. 29-37. – Бібліогр.: 33 назв. – укр.
12. Малик Г.Д. Прагматика і переклад: дидактичні аспекти [Електронний ресурс] // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. Збірник наукових праць. 2021. Вип. 77. С. 84-92. Режим доступу: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.77-2.16>
13. Маменко Т.В. Семіотичні категорії пірса // Мультиверсум. Філософський альманах. 2020. Т. 1., № 2(172). С. 123–141.
14. Мельницька О.В., Кудельська О.В. Маркери ввічливості та їх роль в англomовному середовищі // Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. 2022. Т. 33 (72). С. 106–111.
15. Оленяк М.Я. Семантичні особливості гри слів у розмовному жанрі (на матеріалі англomовного серіалу «Друзі»). 2019. С. 103–107.
16. Павлик О.Б. Прагматичні аспекти в перекладі // Актуальні питання гуманітарних наук: міжвуз. зб. наук. пр. молодих вчених Дрогоб. держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка. – Дрогобич, 2020. – Вип. 31, т. 2. – С. 191–196.
17. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. – Полтава: Довкілля-К, 2008. 711 с.
18. Толкін Дж. Р.Р. Володар перснів. Частина перша: братство персня / пер. з англ. К. Оніщук. Львів: Астролябія, 2020. 704 с.
19. Художній переклад як діалог культур: семантично-експресивна співвідносність лексичних еквівалентів у польських перекладах української поезії (на матеріалі часопису "Biuletyn Polsko-Ukraiński") / С. Кравченко // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Літературознавство. – 2013. – № 3. – С. 57-63.

20. Черпак О.В. Прагматичний аспект мови перекладу. Соціокультурні та етнолінгвістичні проблеми галузевого перекладу в парадигмі євроінтеграції. – Київ: Аграр Медіа Груп, 2010.
21. Abdurrahman I. B. Semantics. Tikrit University. 2019
22. Al-Eryani A. The role of pragmatics in translation and the pragmatic difficulties that encounter translators. Yemen journal for scientific research. 2020. Vol. 2. P. 286–310.
23. Bagha K.N. A short introduction to semantics. Journal of language teaching and research. 2011. Vol. 2, no. 6. P. 1411–1419.
24. Geoffrey N.L. Semantics: the study of Meaning. Stellenbosch papers in linguistic. 1983. Vol. 11. P. 115–136.
25. Goethals G., Proni G., Hodgson R. Semiotranslation: peircean approaches to translation. Translation translation. 2003. No. 21. P. 253–267.
26. Greenall A. K. Translation as dialogue. Translation studies at the interface of disciplines. 2006. P. 67–81.
27. Higashino Y. Cultural equivalence: its effectiveness and complications -- Has “white gloves” achieved the equivalent effect of “shiro tabi”? / Higashino Yumi – Tokyo, 2001. P.53.
28. Matsumoto Y. The semantics of Japanese verbs. Handbook of Japanese semantics and pragmatics. 2020. P. 1–37.
29. Pragmatics | encyclopedia.com. Encyclopedia.com | Free Online Encyclopedia. URL: <https://www.encyclopedia.com/literature-and-arts/language-linguistics-and-literary-terms/language-and-linguistics/pragmatics> (date of access: 29.05.2023).
30. Syed A.F. Pragmatic adaptation in translation: an analysis of english and urdu versions of manto's سرخ اند انقلاب the red revolution. Bilingual research journal. 2022. T. 5, № 2. C. 18–27.
31. Tolkien J. The lord of the rings. HarperCollins Publishers Ltd, 2012. 1264 p.
32. Tolkien J. 指輪物語 / trans. from English by 貞二瀬田. 評論社, 2005.

33. Yule G. The Study of Language. 4th ed. New York : Cambridge University Press, 2010. 307 p.
34. ジョナサン・カルペパー, マイケル・ホー (2020) 新しい語用論の世界 : 英語からのアプローチ. 研究社 pp. 343-369
35. 文雪 (2018) 役割語の翻訳手法. 大阪大学 pp. 137
36. 横内美保子 (2021) 役割語から日本語教科書を見直すと「優等生キャラ」が見えてくる～日本語学習者のキャラクタ・カスタマイズの重要性と教師の役割～. ことばの研究 13 pp. 77-94
37. 河原清志 (2007) 認知意味論による翻訳の訳語選択とその指導法. 立教大学異文化コミュニケーション研究. 第1号. 科 pp. 79-96
38. 金水敏 (2003) ヴァーチャル日本語 役割語の謎. 岩波書店
39. 金水敏(2016) 「役割語とキャラクター言語」金水敏(編集)『役割語・キャラクター言語研究国際ワークショップ 2015 報告論集』 pp.5-13
40. 金水敏(2017c) 「日本語の役割語における語彙の問題—名詞類を中心に—」 役割語研究会
41. 高橋 留美・大塚 みさ・杉本 淳子・田中 幹大 (2021) やさしい言語学. 研究社

